

Kiss Géza: Ormányság. 1938. 420. l.

Íme az első mondatok:

„Ez a könyv nagy lelki gyötrődésekből született. Évtizedek óta figyelem népem mindinkább gyorsuló ütemben halálbarohanását. Hetvenöt év, három egymást követő egykenemzedék azt jelenti, hogy minden 100 ember helyett a harmadik egykenemzedékben már csak 6 ember él. Mi ez? A végpusztulás. Idestova 75 éve, hogy Ormányságban megkezdődött ez a halálbarohanás . . .”

Szomorúan szépséges újévi ajándéka Kiss Géza könyve az 1938. év magyar könyvpiacának.

Mi az: Ormányság? Melyik a halálbarohanó nép?

A csonka ország déli végvárának, *Baranyának szöglete*. A Dráva mocsárszigeteinek, ősi csererdők, kövér legelők, pannóniai szelidségű lankák, egykori török nadak útjának tája, — nem is olyan nagy terület, alig 46 község apró határa. S a nép, amely lakja, nem hatalmas tömeg, kevés szó esik róla történelemben, irodalomban, politikában. *De a föld, Ormányság földje, egyike a magyar glóbusz legmagyarab darabjainak s a nép, Ormányság népe, talán a legősibb, legmagyarabb magyar nép. És sorsa: a kipusztulás.*

Álljunk meg egy pillanatra ennél a könyvnel. „Olyan ez az írás, mint a könyvbe préselt szagosmenta. Élet csak mögötte, már senkit és semmit föl nem támaszt, de a régi, a mindinkább továtűnő s majdnem biztos halálra ltét élet illatából ad valamit: ez is magyar élet volt.” Azt hiszem, bennünket, magyar nevelőket, sokévszázados magyar kultúra hivatott őreit és átadóit érdekelhet annyira és megragadhat annyira Kiss Géza ormánysági könyve, mint bármi más írás, amit a rohanó élet élénk vet. Szentelhetünk annyi figyelmet az évezredes magyar fa legősibb és talán legszebb hajtásának lehullása előtt, mint efemer dolgok méltatásának, élő nagyságok bámulatának. Sajnos, hogy ezeket a szavakat le kellett írnom. De kellett, mert szükség van arra, hogy egy magyar földdarabra, egy magyar embercsoportra a figyelmet felhívjam s intő például odaállítsam Kiss Géza könyvét azok elé, akik soha igazi, átértett felelősségű érdeklődéssel nem forgatnak magyar ügyről szóló lapokat: látsatok, ilyen értékek, ilyen nemzeti kincsek boldog, tudatlan tulajdonosai vagytok!

Mert kincsek tárháza az Ormányság és kincsekről szól Kiss Géza könyve. Egy kicsit úgy is lehet könyvét venni, mint palackba zárt üzenetet egy ismeretlen utókor, egy messze jövőendő számára. Talán megcsóválják majd a késő századok tudósai fejüket, talán úgy fognak előtte megállani, mint ama évezredek előtt meghalt tizenyolcéves fáraó királysírja előtt, de bizonyos, hogy meg fognak állani, mert meg fogják érezni benne a mélyről feltört népi őserőt, egy dalban, szabadságban fogott, kemény és munkás életben megedzett örökifjú emberfajta mesés gazdagságú lelkét.

A kötet címlapján a jellegzetes ormánysági viselet: *a bikla* pompázik s a fejezetek (*Ormányság földje, Szállások, Ósfoglalkozások — mező, erdő, láp, szövés-fonás-kivarrás-, Viselet a bölcsőtől a koporsóig, Babona, Néphumor, Gyógyítás, Tánccok, Gyermekjátékok, Regélés, köszöntők, Népköltészet, Szálló igék, közmondások, Tájnyelv*) megannyi tárházai a magyar kincseknek. Gyönyörűség olvasni ezt a zengzetes, minden idegen hatástól mentes, természetes és pompás magyar beszédet, a néplélek játékos megnyilvánulásait dalban, munkában, a komoly méltóságú strófákat a gyászban, tréfás rigmusokat leánykérésnél, vőfélykedésnél, az igazi magyar kultúrát visszaadó népi viselet leírását, a berendezkedésnek és életmódnak a sajátos viszonyokhoz alkalmazkodó ösztönös bölcsességét és olvasni mindezt a biztos

tudattal, hogy aki írta, ezerszer átgondolta, tapasztalatait ezerszer átszűrte, nehogy giccses, talmi értékek kerüljenek ebbe a gyűjteménybe.

Négyszázhusz oldalra terjed a könyv, de bizonyos, hogy akiben élő a magyar vér, nem fog belőle egyet sem unalmasnak találni, még ha nem szakavatott ismerője is a népköltésnek, néprajznak, ősi magyar nyelvnek.

Amikor Kiss Géza könyvét az iskolai önképzőkör könyvtárának megvettük és besorolás végett az ifjúsági vezetőségnek átadtuk, karikára nyílt szemmel olvasták a szót: *Ormányság. . . , mi az ?! Tizenkét év magyar iskolázása után álló, életbe lépő magyar értelmiségi réteg példája ez !*

Szeretném, ha minden magyar nevelőben sikerülne Kiss Gézának annyi — *óh, csak annyi!* — tüzet ébresztenie, hogy ne menjenek el hidegen és süket-értetlenül a szó, az ormánysági táj, a *halálbarohanó tizenkétezer ormánysági magyar* említések. Valahogyan csak ennyit remélni maga Kiss Géza, az ormánysági *Kákics* falucska ősz papja is akkor, amikor így fejezi be könyvét:

„Zárjuk le a multat. Legyen ez a könyv nagy gyászjelentés: nézzétek — a magyar léleknek ez a virága is volt valamikor“.

Dr. Aldobolyi Nagy Miklós.

Hans Wolf: Das Schulwesen des Temesvarer Banats im 18. Jahrhundert (Veröffentlichungen des Wiener Hofkammerarchivs, R. Rohrer, Baden b. Wien, 1935. 195. o.)

Az európai nevelésügy hihetetlen sokat köszönhet a felvilágosodásnak. Ez a mozgalom oly erővel vette fel a művelődés szükségességének gondolatát, hogy egész Nyugat-Európában forrongást támasztott körülötte. Az élet megszépítésének reményében új emberideált teremt; felhívja a figyelmet az emberi elme kiművelésének lehetőségére, a tudás értékére s emberbaráti és politikai célból a nép nagy tömegeinek hasznos ismeretekkel való ellátását tervezi. Hatalmas változás áll be az államok politikájában. Az uralkodók átérzik a művelt egyénekből összetevődő állam értékét s e gondolatnak megfelelően megkezdődik a népnevelés nagyszabású és áldásos munkája. A helyes ismeretek a társadalom hasznothajtó tagjává, hűséges alattvalóvá teszik az embert, megszabadítják a babonáktól és bűnöktől s az állam nyugodt életét biztosítják. A művelődés ügye kevés korszakban foglalkoztatta ily erővel az uralkodókat s pénzt nem kímélve tevékenykedtek a nevelés teljes szervezetének kiépítésén. A mi iskolaügyünkben is alig képzelt újítások állnak elő s ezek jelentősége a neveléstudomány magyar feladatai közül a legújabb időben kezd kidomborodni. Egy-egy nevelői gondolat szivmarás helyének kikutatása s a mozgalomnak intézményekben való testetöltése ma már több pusztá művelődéstörténeti érdekeltségnél, benne az élet megjavításának s a jövő biztosításának törekvése jelentkezik hol erősebb, hol gyengébb formában. Világosan látszik ez oly területeken, amelyeket a felvilágosodás hódított meg és rendezett be a kultúrának; ezeket a törekvéseket és mozgalmakat mutatja be a XVIII. századi Bánátban Wolf könyve.

A másfélszázados török hódoltságban kimerült és megfogyatkozott magyarság az ország felszabadítása után nem volt képes arra, hogy azt az előző századokhoz hasonlóan kitöltse. A magyarság megfogyatkozása nagyon is kapóra jött a bégi kormány terveinek, hisz a felszabadult területeket a maga céljainak megfelelően akarta benépesíteni. A Bécstől távolabb eső részeken szilárd támaszpontokra volt szüksége; ezért indul meg 1722 után a Bánát benépesítése idegen népelemekkel, ami a XVIII. sz. legnagyobb telepítési mozgalma s ami nyelvjáráskutatási, telepítéstörténeti, néprajzi és szociológiai szempontból hatalmas területét nyitotta meg a tudományos kutatások-